

S▷D▷N▷ADRIANO

HVIUS NOMINIS SEXTO PON
tifici Romano nuper electo Def.

Eraf. Roterodamus s. d.

VVM FACILE diuinarem Beatissi
me pater, quanta gaudiorum ambitio-
ne strepituq; Roma foret exceptura lo-
ge gratissimi pontificis aduentum, pre-
sertim tot iam mensibus desideratum,
ratio mihi quaesita est, ut inter tot mi-
lia gratulantium, inter tot acclamantium, & applauden-
tium agmina, inter tubarum uoces, & bombardarum to-
nitrua, tamen humilem, exili uoce, denique procul etiam
absentem non omnino mutum agnosceres Erasmus, ut
quondam tuae doctrinae Theologicae auditorem, & inte-
gritatis admiratorem, ita nunc tuae sollicitudinis Apo-
stolicae ouiculam. Sic Zachaeo pusillo quaesitum sycomo-
ri praesidium, ut uideret Iesum & ab eodem uideretur. Im-
mo non tam haec ratio mihi quaesita est quam ultro obla-
ta. Benignitas enim domini Iesu, cuius peculiari uolunta-
te ad istuc muneris ascitum esse te persuasum est omni-
bus, quum pollicita sit inuenturos eos qui quaesissent, mi-
hi non quarenti, organum, ni fallor, aptissimum obtulit,
quo tibi gratulationis officium, haud quidem uulgari mo-
re, persoluerem. Obtulit enim psalterium Dauidicum,
digitis Arnobij, peritissimi psalmistae, mea sententia dul-
cissime resonans. Et si quid faciunt ad magnificentiam,

AD ADRIAN. PONT. MAX.

tædarum ac funalium flammæ, habet hoc organum non
 solum efficacem & amabilem p̄is auribus tinnitum, ue-
 rum etiam habet & ignem suum, habet suas & faculas,
 de Christi igne lucentes, quem ille uenerat sparsurus in
 terras. Hoc ut longe magis decorum est uere Theologo
 & integerrimo Pontifici, ita non dubito quin sit & mul-
 to gratius futurum animo tuo, quàm litiuorum cantus,
 aut tormentorum æneorum crepitus, aut incondite po-
 puli tumultuantis acclamationes. Sed ne molestus sim æ-
 nigmatis, rem ut habet simpliciter eloquar. Eodem fer-
 mē tempore, quo huc rumor omnibus lætissimus allatus
 est, te magno consensu Cardinalium ascitum ad pontifi-
 cij Romani culmen, nisi sunt ad nos è uenerabili colle-
 gio ac disciplinæ regularis nomine cum primis commen-
 dato, quod inter Vuormaciæ Vangionum ciuitatem,
 et Spiram Nemetarum urbem situm, uulgo dicitur Fran-
 kental, commentarij in psalmos Dauidicos, Arnobij titu-
 lum præ se ferentes. Qui mittebant, non confidebant pla-
 cituros, uel quod ieiuni uiderētur, uel quod impolito ser-
 mone passim manifestarijs solœccismis scatētes. Verum si-
 mulatq; degustandæ lectiōis gratia, unam atq; alteram
 pagellam euoluissē, sensi protinus non illam esse uulga-
 rem infantiam, sed expoli. isimam impolitiem, & copio-
 sissimam breuiloquentiam. In uerbis duntaxat esse par-
 simoniam ac neglectum, in sensibus amplissima splendi-
 disimāq; esse omnia. Quoq; sum altius ingressus, hoc ma-
 gis mihi creuit operis admiratio, ut planē sentirem mi-
 hi thesaurum quempiam in signem oblatum sed ut Pauli
 more dicam, in uasculo fictili. Cœpit me semper fateor, in
 auterim

autoribus etiam sacris sermonis mundicies, & offendit
 balbuties. At utinam nobis contingant plures, qui de my-
 sterijs scripturarum sic balbuiant, ut hic Arnobius, tan-
 ta luce, tãta eruditione, tam fecunda breuitate, tãta deni-
 que sanctimonia. Sed sermonis inconditi, multisq; locis
 solœci præiudicium operis autoritatem eleuet, præser-
 tim apud eos, qui ex orationis utiis, prudentiam etiam
 aut eruditionem æstimare solent scriptoris, priusquam
 aggrediar de laudibus autoris & operis dicere, primum
 illud lectorem admonitum uolo, quicquid hic est solœ-
 cismorum, non esse profectum ab inscitiã, sed à iudicio,
 nec homini imputandum, sed tempori. Quum enim Ar-
 nobium eloquentiæ professione clarum fuisse constat, e-
 tiam antequã fidei nostræ mysterijs initiaretur, quumq;
 Lactantius discipulus satis declaret, quàm non infans
 fuerit ille præceptor, quumq; Catechumenus scripserit
 eloquentissimos libros aduersus gentes, Tercullianum imi-
 tatus, quemadmodũ hunc imitatus est Lactantius, non
 potest imperitiæ uideri, quod in hoc opere, tot solœcissi-
 mi comperiantur, præsertim adeo manifesti, ut uix Hol-
 cot aut Bricot solœcisset crassius. Nec est, quod hinc su-
 spicemur hunc Arnobium esse diuersum ab illo, cuius o-
 pus aduersus gentes etiam ob orationis elegantiam lau-
 datur. Idem scripsit, sed nõ scripsit iisdem. Illud opus scri-
 psit eruditis, hoc scripsit uulgo. Constat autem apud Hi-
 spanos, Afros, Gallos, reliquasq; Romanorum prouin-
 cias, sic sermonem Romanum fuisse uulgo communem,
 ut Latine concionantem intelligerent etiam cerdones, si
 modo qui dicebat, paululum sese ad uulgare dictionem

AD ADRIAN. PONT. MAX.

accommodasset. Declarant hoc conciones ac disputationes quædam Augustini apud populum habitæ, quas ex ipsa re constat non ab Augustino scriptas fuisse, sed à notarijs exceptas, qui non solum retulerunt in scriptum, quod dicebatur, sed etiam quod agebatur. Quos si quis postulet sibi ceu digito monstrari, unde huius rei possit experimentum certum capere, legat disputationem Augustini cum Maximino, & conferat initium disputationis à notarijs exceptum, cum eius operis fine, quem ipse descripsit, quod Maximinus se subduxisset disputationi. Legat duas conciones, quibus expurgat famam de clericis suis sparsam in populo, Legat orationem, qua ex populi suffragijs sibi designat episcopum successurum, & in leuioribus negocijs futurum uicarium, Legat cationem aduersus Donatistas, quam uulgo canendam lingua uulgari descripsit. Hæc si quis conferat cum his quæ scripsit eruditus, ueluti de Trinitate, de Ciuitate dei, facile colliget quantum interfuerit inter sermonum eruditorum et imperitæ multitudinis. Ac ne Romæ quidem eo tempore quo maxime florebat ea lingua, omnes loquebantur quæ admodum loquebatur Cicero. Et iam tum uulgus usurpabat sibi quædam suo iure, quæ docti damnabant. Dixerit aliquis, quid uenit in mentem Arnobio uiro sacundissimo, ut hos Commentarios plebeie linguæ committere uoluerit. Primum olim nihil erat popularius psalmis Dauidicis, adeo ut hinc & arator aliquid modularetur ad stiuam, & nauclerus ad clauum, & nauita ad remum, & fossor ad glebam, & textor ad stamen, & uxor ad colu. Denique infantes hinc aliqui id gestirent canere nutriti,

priusquam

D. ERASMI ROT. PRAEF.

priusquam fari nossent. Tantus amor olim habebat omnes huius diuinae musicae, quam nunc plerique fastidiunt etiam sacerdotes. Proinde uoluit Arnobius ab omnibus intelligi, quod uidebat cantari ab omnibus. Persuasit hoc illi Christiana charitas, quae studet prodesse quamplurimis. Maluit balbutiens utilitatem adferre multis, quam eloquentiae laudem auferre apud paucos. Et hanc linguam popularem intelligebant et eruditi, ut nec illis periret fructus mysticae cognitionis, quo percepto non oportet orationis phaleras efflagitare. Adijciam et alteram causam ex mea suspitione, ut ego quidem arbitror, non improbabilem. Refert diuus Hieronymus in appendice quadam. quam attexui chronicis Eusebij Caesarensis, hunc Arnobium quum ethnicus adhuc in ciuitate Sica iuuentutem institueret ad declamandum, in somnijs adactum fuisse ut flagitaret baptismum. Quumq; non impetraret ab episcopis quod petebat, quod illis persuaderi non posset illum sincero animo uelle profiteri religionem, quam hactenus impugnasset, elucubrauit aduersus pristinam religionem luculentissimos libros, atq; his tandem uelut obsidibus datis, pietatis foedus impetrauit. Porro ne quid suspicionis etiam haereret in animis simplicium Christianorum, qui superbam illam et artificio fucatam eloquentiam uel oderant, uel habebant suspectam, in his Commentarijs deposuit omnem rhetorices strepitum, seseq; ad infimae plebis orationem deiecit, quo declararet sese toto pectore Christianum esse. Nam opus hoc suscepit iussu duorum episcoporum, Rustici et Laurentij, quemadmodum ipse testatur sua praefatione. Atq;

AD ADRIAN. PONT. MAX.

hoc factum obedientiam uocat, ut coniectura sit, aut catechumenum loqui, aut certe recens Christianum. Proinde si quis reputer, quibus ista scribat Arnobius, non debet uideri solœcismus, si quid inciderit diuersum à consuetudine loquentium emendatius, imò solœcismus erat, nisi sic fuisset locutus. Veluti si quis uulgo Romanorum hodie loquatur, quemadmodū olim loquutus est diuus Gregorius, qui adhuc esset sermo popularis incorruptior, aut si quis apud Hispanos uerba faciens, secus loqueretur quā habet publica illius gentis consuetudo, duplex incommodum lucrificeret: Primum, non intelligeretur ab ijs quibus loqueretur. Deinde ut Barbarus offenderet ac rideretur. Quare scriptoris huius exemplum nihil suffragatur his, qui quum scribāt literatis, & ea lingua, quæ temporibus his nihil habet commercij cum populo tamen laudi sibi quoq; uerti uolunt, quod ineptis sensiculis, sermonis ineptiam uincunt. Nam præcipua uis eloquentiæ in rerum inuentione sita est. Quamquam nunc quoq; non est fastidienda in scriptore Christiano munda simplicitas, modo sicut absunt phalerae, lenociniq; sic absint & sordes. Neq; enim Arnobius si nūc scriberet iisdē uteretur solœcismis, sed aut planē Gallice scriberet, si uulgo Gallorū scriberet, aut purē Latine, si scriberet literatis. Nimirum huius generis erat Apostolorum sermo, quo nobis nouum testamentum literis prodiderunt. Sic tum aurigæ loquebantur et nauæ. Talis erat sermo, quo primum in linguam Latinā translati sunt noui testamenti libri, in quibus si qui solœcismi nunc offendunt aures literatorum, magis asscribendi sunt illorum temporū receptæ

ceptæ consuetudini, quàm interpretum imperitiæ. Sed ut tum expediebat sic scribere, quia populo scribebatur, ita nunc ineptum sit affectare solœcismos, qui nec illiteratis profint, & literatos offendant, & rem obscurant, & auctoritatem scriptoris eleuent. Cæterum ut satis constat populum corrupisse Romani sermonis puritatem, ita uerisimile est apud alias nationes, alijsq; temporibus aliter fuisse corruptum. Certe duo quædam deprehendimus in hisce Commentarijs, quæ diuus Aurelius Augustinus testatur etate sua uulgo corrupte solere pronuciari. Nam in commentario psalmi centesimi tricesimi octauo, ossum pro os, unde ducitur paternus casus ossis, & multitudinis casus ossa: Et floriet pro florebit, non semel ab hoc positum est, & ita, ut satis appareat non esse casu factum: & quæ dixisset os, uelut interpretans populo, adiecit, id est, ossum. Vtriusq; rei meminit diuus Aurelius Augustinus in opere cui titulum indidit de doctrina Christiana. Siquidem libri tertij capite tertio scribit hunc in modum, de uocibus ambiguis differens: Nam quod scriptum est, Non est absconditum à te os meum, quod fecisti in abscondito, non clucet legenti, utrum correpta litera os pronuciet an producta. Si enim corripiat, ab eo est quod sunt ossa. Si autem producat ab eo quod sunt ora, intelligitur numerus singularis. Sed talia linguæ præcedentis inspectione dijudicantur. Nam in Græco non ὄσσε, sed ὄσσεω positum est. Vnde plerumque consuetudo loquendi uulgaris utilior est significandis rebus, quàm integritas literata. Mallet quippe cum Barbarismo dici, non est absconditum abs te ossum meum,

AD ADRIAN. PONT. MAX.

quàm ut ideo esset minus apertum, quia magis Latinum est. Idem libro secundo capite decimotertio de uitij sermonis disputans: Illud, inquit, etiam quod iam auferre non possumus de ore cantantium populorum: super ipsum floriet sanctificatio mea, nihil profecto sententia de trahit. Auditor tamen peritior mallet hoc corrigi, ut non floriet, sed florebit diceretur, nec quicquam impedit correctionem, nisi consuetudo cantantium. Ex his colligere licet hos commentarios & Afris fuisse scriptos, & priscis illis temporibus, fortassis præstiterit & alios aliquot barbarissimos indicare, quo minus offendatur præmonitus lector quum inciderint, neue statim mutet scripturam à librarijs deprauatam suspicans. Pœnitementi uerbum, non raro usurpat deponentaliter. Item tribulantes frequenter ponit pro ijs qui affliguntur, non qui affligunt. Similiter confundentes pro erubescences, quasi tribulari & confundi deponentia uerba sint non passiuua. Hoc flos, & hoc ros constanter pronunciat genere neutro, nimirum ad formam os oris. Carendi & utendi uerbo adiungit accusatiuum. Hæc manna mannae inflectit, ut nos anna annæ. Græcorum exemplo sepenumero nominatiuum ponit absolute loco ablatiui, uelut in commentario psalmi centesimi decimi quarti, & psalmi octogesimali quarti. Nonnunquam adiungit casum, non quem recipiunt ea uerba quibus utitur, sed quem admittit uerbum quod circumloquitur, ueluti psalmo octogesimo octauo: Memor esto Apostolos pro memento Apostolos. Ad tropare dixit alicubi, uoce nimirum id temporis uulgata magis quàm proba, pro eo quod erat per Tropologi-

D. ERASMI ROT. PRAEF.

am applicare. Hanc uocē paratura, quæ Tertulliano peculiaris est, nonnunquam & apud hunc inuenies, qui ut ætate præcessit ARNOBIVM ita gentis eiusdem fuit. His non dissimilia quædam obuia sunt in libris Augustini maxime ijs, quibus loquutus est apud populum, uelut subdiacones & diacones, & baptismum genere neutro. Hæc referre uisum est, ne cui sordeat opus eruditum iuxta ac pium, ob hæc & eiusmodi sermonis uitia, quæ apud eos quibus tum scribebat adeo uitia non erant, ut si secus dixisset, habitus fuisset barbarus. Poteram mutata phrasi & adiectis paucis exiguo labore totius operis gloriam in me transferre, sed primum illud semper alienissimum fuit à moribus meis, alieni meriti gratiam mihi suffurari. Deinde uisus est ARNOBIVS indignus, qui hac portione laudis apud posteros fraudaretur. Interciderunt illi laudati libri, quibus pugnat aduersus gentes. Saltem hoc supersit illius toties Hieronymo laudati ingenij monumentum. Atq; huius quidem operis in catalogo scriptorum illustrium non meminit Hieronymus. Fortassis in causa fuit, quod is liber, ut uulgo scriptus, tantum in Africa circumferebatur, aut notior erat, omniumq; manibus tritior, quàm ut Hieronymus putarit recensendum. Ita rebus nonnullis nimia celebritas obliuionem induxit. Hac nimirum occasione nunc de sideramus titulos operum Origenis. Simili casu fueramus ignoraturi libros Tertulliani, nisi nuper aliquã partem felitior studijs Deus prodidisset. Proferam & aliud argumentum, unde præter sili coniecturam possis anti-
quitatem scriptoris colligere. Aliquot hæreticorum per

AD ADRIAN. PONT. MAX.

occasionem meminit, Manichei, Nouati, et Arrij, sed nul-
 lius, cuius etas posterior fuerit etate ARNOBII. Nā
 Arrianam hæresim apparet huius etate fuisse exortam.
 Floruit enim sub imperatore Diocletiano, circiter annū
 orbis redempti trecentesium uigesimum nonum. Cete-
 rum nec Donatistarum, nec Pelagianorum meminit, quū
 utraque pestis hæc exorta sit in Africa, quorum priores
 hoc defuncto, aut admodum sene exortos apparet, alte-
 ros etate Augustini constat extiuisse. Et tamen ARNO-
 BIVS hic uno atq; altero loco disputat de libero arbi-
 trio, ubi non tacuisset Pelagium, si ille fuisset antiquior.
 Quum igitur demonstratum sit in his quæ sola poterant
 offendere, nihil esse quod debuit quenquam offendere,
 quum & autorem tantopere nobis commendet Hiero-
 nymi autoritas, quum opus ipsum tanta commendet an-
 tiquitas, nunc paucis aperiā quæ me tantopere rapue-
 rint in huius uoluminis admiratiouem. Primum illud in
 confesso est, inter omnes sacræ scripturæ libros, nullum
 esse mysterijs abstrusioribus plenum, quā librum psal-
 morum, nec alium esse maioribus tenebris opertum uer-
 borum ac sententiarum. Atq; in tali argumento simul et
 breuem esse & dilucidum, quod hic utrunq; mire præ-
 stat, mihi uidetur hominis pariter & exquisitæ faciēdiæ,
 & penitus intelligentis rem de qua loquitur. Nullus e-
 nim paucis explicat, quæ parū intelligit. Nullus tam ob-
 scura tam dilucide posset efferre, nisi dicendi rationibus
 omnibus exercitatisissimus. Nusquam est præfattonum ac
 digressionum ambagibus molestus, sed ubiq; præclarus
 artifex festinat: & in medias res, non secus ac notus audi-
 torens

D. ERASMI ROT. PRAEF.

solem rapit, quod in Homero laudauit Flaccus. Nec us-
 quam est ambitiosus in citandis sacrorum uoluminum te-
 stimonijs, sed totus sermo uelut ex emblematis ac tessela-
 lis arcanæ scripturæ cōcinnatus est ac frequenter ita con-
 textit psalmi quem exponit uersus aliquot, ut paucis uer-
 bis additis, etiam illa lucem habeant, quæ non interpreta-
 tur, sed ita refert, ut perpetui sibiq; coherentis sermonis
 tenor suam habeat gratiam. Iam quod in perspicuis eti-
 am argumentis difficillimum est, sic docet aperte ut nihil
 sinat fringere ab affectibus. Plus indicat oratio quàm lo-
 quitur, ac properans multum, & cogitationum & acu-
 leorum relinquit in animo, ut nescias utrum prius in te
 efficiat, ut intelligas, an ut rapiaris. Iam hoc non solum
 est eruditi, uerum etiam amantis quod docet. Si quid inci-
 dit, quod ex reconditis antiquarum rerum historijs, aut
 ex eorum libris, qui de naturis animantium, aliarumue
 rerum scripsere, petendum erat: nihil est tam abstrusum
 apud ethnicos, aut sacros etiam scriptores, quod hic pau-
 cis uerbis non indicet, nihil interim ostentans aut iactitans
 uarietate eruditionis, quod in nonnullis etiam magni no-
 minis scriptoribus sæpe nobis molestum est. Sed rem ue-
 rè sacram Apostolica quadam simplicitate sinceritateq;
 tractat. Nec congerit aliena, nec usquam uim facit diui-
 næ scripturæ, sed quicquid adducit, ei loco natum esse di-
 cas. Maluit enim optima referre quàm plurima. Porro
 quum à iocis abstineat, quos argumenti seueritas non pa-
 tiebatur, tamen sentias per totam dictionē fusam esse per-
 petuam quandam festiuitatem & iucunditatem. Nusquā
 ipse languet aut dormitat, & semper alacritate dictionis
 subleuat

AD ADRIAN PONT. MAX.

subleuat ac recreat lectorem. Sic incipit, ut ilico reficiat:
 sic properat, ut nō possit somnus obrepere: sic finit, ut si-
 tientem adhuc & plura cupientem dimittat. Iam quum
 in Tertulliani, Origenis, ac omnium penē ueterum libris
 quædam admixta sint, quæ aut manifestum habent erro-
 rem, aut suspecti dogmatis sunt, hic sic ubiq; temperat ca-
 lamum, ut nihil usquā compererim, quod ulli heresi sit
 affine. Nam quod scribit in commentario psalmi decimi
 quarti. Iesus immaculatus solus uirginæ aulam ingres-
 sus ipsum tabernaculum à maculis carnalibus liberauit.
 Nō sensit de maculis quæ ante ingressum Christi fuissent
 in Maria, sed quæ in alijs foeminis esse consueuerunt, à
 quibus Christus suam matrem seruauit immunem, & au-
 xit castitatem potius quàm uiolauit. Quin & ecclesiæ
 Romanæ uidetur hoc honoris deferre, ut extra catholi-
 cam ecclesiam sit, qui sit ab hac alienus, & ut exul à ueræ
 fide siue transfuga eliminatus, quæ totius ecclesiæ teneat
 principatū, quæq; Petrum Apostolorum principem me-
 ruerit habere pastorem, Locus est commentario centesē-
 mo sexto, & in Commentario psalmi centesimi tricesimi
 octauī. Docet eximiam quandam potestatem Petro tri-
 butā à Christo, quem ter negauerat, haud dubie loquens
 de potestate pascendarum ouium. De uotis aliquoties me-
 minit, sed his duntaxat quibus in baptismo Christum pro-
 fessi, mundo satanæq; renuntiauius, non quod arbitrer
 illum reliqua uota contēpisse, sed quod hæc, ut sunt, præ-
 cipua duxerit. Nec dubito quin in his cōmentariolis, Ori-
 genis industria fuerit adiutus, qui in nullum opus diuinæ
 scripturæ frequentius adidit cōmentarios quàm in psal-
 terium.

D. ERASMI ROT. PRÆF.

teritū. Nam locis aliquot declarat se Græca calluisse. Sed interim dixerit mihi quispiam, quid hic gratiæ tibi postulas, qui nihil largiris de tuo? Non recuso quo minus tota laus sit penes Arnobium, modo quàm plurimum utilitatis hinc manet ad ueræ pietatis candidatos. Et tamen est aliquid prodidisse librum ante hac obscurum, atq; etiã ob dictionis uitia contemptum. Est aliquid huc perpulisse Ioannē Frobenium, ut suo sumptu suoq; periculo nouū opus excuderet suis formulis. Non enim semper æque feliciter illis cadit æditionis alea. Postremo uix quisquam credat quantum fuerit negocij in castigandis erroribus scribæ, quod ut facerem, sepe totus psalmus erat relegendus, ut illinc subodorarer lapsus occasionem. Erant obseruandi familiares huius operis solœcismi ac barbarismi. Alicubi res planè Delium quempiam natatorem postulabat, aut Sibyllam potius. Huius generis unum exemplum dabo commentario septuagesimo septimo. Scriba non intelligens sic pinxerat: quod aures infaciens. His uerbis quum nihil omnino significaretur, diuq; me torsissem, diuinai id quod res est scriptum fuisse, quod auxesin faciens. Nam in plerisq; scripturis figura huius literæ x, nō multum abhorret ab r. Itaq; scriba Græcè prorsus ignarus, & Latine minimum doctus, ex auxesin fecerat aures in. Item cōmentario centesimo quinto scriptura erat: Suscipiat regulam pœnitentiæ, excluso noua ita ut centesimum quintum psalmum &c. Nos ex coniectura restituumus: excluso Nouato, siue Nouatiano. Nā uterq; fuit eiusdem heresis, nec admittebat pœnitentem. Nouum igitur opus nouo Pontifici, sanctum ac theologicum opus integerrimo

AD ADRIAN. PONT. MAX.

integerrimo Theologo Pontifici dedicamus. Id, uti spero tua sanctitas hoc libentius accipiet, quod hoc munusculo nihil ueniamur (Summus enim nostra quamuis tenui fortuna contenti) nisi ut hoc opus tuis auspicijs exeat in manus hominum, hoc nimirum uberem pietatis fructum allaturum, si tuo calculo fuerit comprobatum, quem ad istud dignitatis fastigium non ambitio, nō ullus fauor humanus, sed ut confidamus omnes, propitij numinis uoluntas euehit, ut esset non minus optimus integritate, quam maximus autoritate, qui hos inpios orbis Christiani tumultus, iam heu nimium diutinos, ac semper in petus gli scentes aliquando componat. Videmus duos præcipuos orbis monarchas insensis animis inter se conflictari, uix ullam esse portionem orbis nostri immunem à bellis, à cædibus, à prædationibus. Et quanquam religio Christiana, quæ olim omnes mundi plagas occuparat, nunc Europæ angustijs minor sit, tamē hæc quoq; sectarum ac scismaticum perniciosis disidijs misere dissecta est. Atq; interim sic tumultuantibus imminet Turca. In rebus tam afflictijs, magna quædam spes habet animos bonorum omnium fore, ut discussis tempestatibus, per te nobis serenitas ac tranquillitas redeat. Pollicentur hoc nobis quum aliæ res permultæ, tum eruditio tua non uulgaris, deinde ista morum integritas à primis annis ad hanc usq; ætatē spectata cunctis. Præterea senectus ista, quæ non sinet te te aliò spectare, quam ad gloriam Christi, ac profectum Christiane pietatis. Postremo summus cum Cæsare Carolo consensus, cuius autoritas ac potentia hoc præstabit, ut possis etiam efficere, quod optimū esse iudicabis. Certè

ad

D. ERASMI ROT. PRAEF.

ad tantam corruptissimorum morum luem emouendam
ualidis incantamentis est opus, ac uenefico quodam arti-
fice, qui incantet sapienter. Eam ad rem nos organum ali-
quod nouum porreximus, non quod deesset psalterium
Dauidicum, sed quod apud plerosq; iaceret. Habet hoc,
ut ferunt, humana musica, ut affectus hominum aut con-
citet, aut moderetur, si quis artifex certas harmonias ap-
te moduletur. Timotheus solitus fertur Alexandri Mace-
donis animum ad bellum certis modis accendere. Pytha-
goras spondeos ad Phrygium modum occinens, amore
lymphatum adolescentē ad grauitatē immutauit. Simile
quiddam fecisse narratur Empedocles, qui certis modis
musices adolescentem iam ira percitum & in cædem ris-
entem, ad sanitatem reuocarit. Et quanquam fabulosa ui-
dentur quæ de Mercurij atq; Orphei cithara prodidere
ueteres, tamen hæc ipsa figmenta nata sunt ex artis mi-
raculis. Certe Terpandrum atq; Arionem apud Lesbios
atq; Ionios multis & grauibus morbis, harmonijs musi-
cis mederi solitos, narrant rerum gestarum scriptores.
Ismenias Thebanus apud Bœotos multis Ischiaticis cru-
ciatum, apto modulamine exemisse legitur. Nam quod
ait Vergilius,

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis, ut à
poeta dictum contemni poterat, nisi nostræ quoq; lite-
ræ meminissent uenefici incantantis sapienter, & aspidis
surdæ. David sua cithara succurrebat Sauli, quoties à spi-
ritu domini malo agitabatur. Quod si tantam uim ha-
bet humana musica, ad mutandas affectiones corporū
& animorū, quanto credenda est efficacior cœlestis hæc

AD ADRIAN. PONT. MAX.

ac diuina musica ad purgandos animos nostros, à morbis spiritualibus, ac spiritibus huius seculi malis. Ingens morbus est ambitio, pestimus spiritus est liuor et odium. Atque huiusmodi pestibus maxima pars Christianorum tenetur, nec his sepe liberis, quos oportebat alijs mederi. Prophanis olim erant & uerba & uoces, quibus animi dolorem lenire possent, & magnam morbi depone-re partem, & Christi musica non habet uerba & uoces, quibus excantemus animis nostris amorem rerum fluxarum & incantemus amorem rerum cœlestium? Pythagoras habuit modos, quibus iuuenem amore furentem ad sobrietatem reuocaret, Et Christianus psalter non habet modos quibus principes insanissimis bellis, sic inter se sine fine tumultuantes ad pacis amorem reuocet. Sed ipsi prius nobis hac musica medeamur oportet, quã aliorum morbis mederi paremus. Nulla est scripturæ sacre pars, quæ non habeat efficaces modos, modo ne uelut aspidem surdæ obturemus aures nostras, ne penetret in animos nostros diuina uis incantationis. Sed mea sententia nulli efficaciores, quàm psalterij, in quo diuinus ille spiritus secretissimas suorum mysteriorum delicias nobis reconditas esse uoluit, ac modos quosdam efficacissimos reposuit, quibus transformaretur in affectum Christo dignum, tantum adsit, qui scite moueat huius psalterij chordas. Hoc peculiare munus est episcoporum ac sacerdotum. Et tamen sibi quisque psalter esse possit, ad erit mouenti chordas, & arcanam uim aspirabit intus, si modo purus & ardens adsit animus, hoc est, si purgata mentis aures. Utinam tua sanctitas nobis referat illum huius

D. ERASMI ROT. PRAEF.

huius musices peritissimum David, qui non solum ipse
 modulatus est, sed & alios cantores multos instituit. Da-
 uid autem typum gerebat Iesu Christi psalterii nostri, qui
 nabilio corporis sui in cruce tenso, nihil vulgare aut ter-
 renum sonuit, sed harmoniam patri gratissimam, & no-
 bis efficacissimam modulatus est. Quam suave sonuit il-
 la charitatis chorda: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid
 faciunt. Habet & mundus organa sua, sed quae inferne
 reddunt sonitum inamabilem. Quid enim loquitur irae
 fides? Vlcerscere, spolia, eijsce, occide. Quid sonat ambi-
 tionis nervus? Dilata ditionem, nec iuris iurandi, aut
 pietatis sit ratio, quoties agitur de imperio. Quid cre-
 pat auaritia chorda? Vides nemini bene esse, nisi qui
 plurimum possidet, per fas nefasque congere, rape, ser-
 ua. Quid sonat luxus ac libidinis chorda? Hic suauiter
 uiue, quid post hanc uitam habiturus sis, in certus. Sic
 pessimam harmoniam reddit liuoris & obreftationis
 chorda. Hec nimirum est mundi musica quae modis hu-
 iusmodi pessimis incantat nobis pestiferas cupiditates, ac
 Sirenium in modum male dulcibus cantilenis nos pelli-
 cit in perniciem. His modis ebrij lymphaticque sic bellige-
 ramur, tumultuamur, ambimus, rapimus, irascimur, ul-
 ciscimur, mordemus inuicem, ac mordemur. Sed ille coe-
 lesti musica tactus erat qui dixit: Quam dilecta taber-
 nacula tua Domine uirtutum, concupiscit & deficit a-
 nima mea in atria Domini. Rursum ille: Factum est cor
 meum tanquam cera liquefcens in medio uentris mei.
 Afflauerat Apostolos huius harmoniae uis quum aiunt:
 Domine quò ibimus? uerbi uita habes. Suauissimus

AD ADRIAN. PONT. MAX.

autem ac modulatissimus concentus est, quoties è charitate, pudicitia, sobrietate, modestia, ceterisq; uirtutibus concors quædam uarietas resonat. Habet & modulos suos pro argumento diuersos hæc musica. Sunt quibus flebili, sed deo gratissimo cantu deploremus peccata, Sunt qui nobis animos ac robur addant ad fortiter resistendū diabolo, sunt alacres ac læti, quibus gratias agamus deo pro suis in nos beneficijs. Sunt quibus consolemur ac deliniamus afflictum, Deniq; nihil malorum habet hæc uita, quod nō facile feramus, si quemadmodum Coloss. scribit Paulus: Nos Inuicem doceamus, & cōmonefaciamus cantionibus ac laudibus, & cantilenis spiritualibus cum gratia canentes in corde nostro domino. Et quicquid egerimus sermone aut factō, omnia in nomine domini Iesu faciamus, gratias agentes deo & patri per filium. Erit aut hæc musica gratior deo, si frequens chorus concordibus animis ac uocibus, moduletur. Sed ut ad psalmos Dauidicos redeam, nemo potest huius modulationis sentire dulcedinem nisi sensum mysticum perceperit. Quid est enim alioqui quod pleriq; monachi ac sacerdotes tanto cum tædio psalmos hos sonant? Nimirum quia spiritu canunt non mente. Quod si quibus non uacat prolixos aliorum commentarios euoluere, horum fastidio succurret ARNOBIUS, qui sæpe psalmo ipso breuior est, ut qui huius commentariolum legi, simul & psalmum cecinerit & didicerit. Sit igitur hæc præcipua cura sacerdotibus, ut semel intelligāt, quod quotidie recinūt, Ita fiet, ut plus capiant solarij ex uno psalmo, quem intellectum mente cecinerint, quam ex quadraginta spiritu decantatis. Allud

D. ERAŚMI ROT. PRAEF.

in primis oportet esse persuasissimum psaltæ nostro, si-
 uisum esse spiritui sancto, & optimo consilio uisum, ar-
 cana sapientiæ cœlestis huiusmodi figurarum inuolucris
 obtegere. Eruendi mysterium ipse Christus in Euange-
 lio, et Apostolicæ literæ uiam nobis aperiunt. Horum ue-
 stigijs ingressi, ueteres orthodoxi reliqua nobis prodide-
 runt. Sed mea sententia nemo sanctius ARNOBIO.
 Quamquam is potissimum occupatus est in sensu expli-
 cando, qui pertinet ad Euangelicam historiam, ut quem-
 admodum scribit Paulus Apostolus, ex fide in fidem ma-
 gis in nobis confirmetur scientia Christi, dum quicquid
 in Euangelicis literis gestum legimus, in psalmis prædi-
 ctum conspicamur. Atq; hæc sanè pars in tractando dif-
 ficilima est, qua recte comperta, facile uel ex sese reli-
 quos sensus addiuinant, qui in mysticis literis sensus hæ-
 bent exercitatos. qua de re nonnihil attigimus in cōmen-
 tario quo nuper explanauimus psalmū: Quare fremue-
 runt gentes. Sed ut aliquando finiam beatissime pater,
 orat & expectat illud abs te cum primus populus Chri-
 stianus, ut arrepto psalterio Christi, melodiam aliquant-
 uere apostolicam incinas, quæ principum ac populorum
 animos iungat Christiana concordia, quæ perniciosas o-
 pinionum pugnas discutiatur, quæ ad cœlestium bonorum
 amorem inflammet, regno cœlesti destinatos. Non gratu-
 lor tibi dignitatem istam, non gratulor patriæ, atq; etiã
 diocesi mihi tecum communi, cui nunc primum contige-
 rit Romanum habere pōtificem. Non ambio ut apud te
 mihi profuit, uel patriæ affinitas, uel uetus inter nos con-
 suetudo: sed orbi Christiano gratulabor, si quod fore con-
 fidimus,

AD ADRIAN. PONT. MAX.

fidimus, ita tractaris munus istud Apostolicum, ut mundus intelligat tandem Romæ contigisse pontificem, cui Christi gloria nihil sit antiquius, quiq; Petri ac Pauli spiritum referat uerius, quam titulos. Qui Christi uicarium sic gerat, ut orbis sentiat Christi spiritum in illo uersantem, et agentem. Audiet mihi crede populus ueri pastoris uocē ac prompte sequetur grex Christi uestigijs preeuntem, neq; grauatim agnoscet Apostolicam potestatem, si senserit Apostolicam pietatem. Hec conamini precor, ut aspiret dominus Iesus pastorū princeps Amen,

Basileæ Calendis Augusti. Anno,

M. D. XXII.

INDEX